

Kodukeskkool

*Toimetajad: Julius Grüntal, Ernst Peterson,
Gustav Puu.*

*Toimetuse liikmed: Dr. O. Bekman, R. Gutman,
E. Kimmel, A. Kurvits, mag. phil. M. Meiusi,
V. Orav, V. Peet, Emma Peterson, H. Pezold,
P. Sepp, E. Susi, R. Stümper, H. Tehver, P. Viires
ja A. Öunapuu.*

I. klass

31. õppenädal

Eesti Hariduse Sõprade Seltsi väljaanne
Tallinnas, Estonia pst. 15
1933

1. Emakeel.

Keeleõpetus. Oma oskuste ning teadmiste kontrollimiseks märkige ära järgnevate sõnade kuuluvus pöördkondadesse ja koostage nende põhimuudete tabel: *olema, surema, pesema, panema, purelema, algama, kargama, ärkama, aitama, kerkima, avatelema, avatlema, kisklema, liuglema, pelgama, viima, juhtuma, sulgema*, (= kinni panema midagi), *sulguma* (= kinni minema ise), *suunama, suunma, oigama, kuldama, hiilgama, kiirgama, tekkima, sattuma, neetima, needma, lõpma, lõppema*.

Kui olete koostanud tabeli, siis võrrelge järgnevaga (vormid, milles harilikult ei eksita, ei esine siin, samuti ka need, mis antud juba üksikute pöördkondade juures).

da-tegevusnimi (number tähendab pöördkonda): olla II, surra II, pesta II, panna II, purelda II, alata IV, karata IV, ärgata IV, aidata IV, kerkida III, avatella II, avatlema II, kiselda IV, liuelda IV, peljata IV, viia I, juhtuda II, sulgeda II, suunata IV, suunda III, oiata IV, kullata IV, hiilata IV, kiirata IV, tekkida III, sattuda III, neetida III, needa III, lõppa III, lõppeda III.

Kindla k.-iisi oleviku I pööre: olen, kerkin, avatelen, avatlen, kisklen, sulen, sulgun, suunan,

(III välde), suunan (II välde), oigan, kiirgan, needin, nean.

K. k.-v. mineviku III p.: oli, pani, avateli, avatles, pelgas, sulges, sulgus, suunas, suunis, neetis, needis.

nud-kesksõna: olnud, purelnud, karanud, ärganud, aidanud, kerkinud, avatelnud, avatle- nud, kiselnud, liuelnud, peljanud, sulgenud, sul- gunud, suunanud, suunnud, oianud, kiiranud, neetinud, neednud.

kse-olevik: ollakse, pestakse, pannakse, pu- reldakse, kerkitakse, avatellakse, avatletakse, kiseldakse, suletakse, sulgutakse, suunatakse, suundakse, oiatakse, kiiratakse, needitakse, nee- takse.

tud-kesksõna: oldud, pestud, pureldud, ker- kitud, avateldud, avatletud, kiseldud, suletud, sulgutud, suunatud, suundud, oiatud, kiiratud, needitud, neetud.

Selgitage oma eksimuste põhjused ja õppige ära õige vorm, moodustades vähemalt viis lau- set, milles sõna esineb õieti.

Võti harjutusele nr. 52: otsisid, tulite, las- kis, nägite, hüppas, ka gas, lõi, jooksis, kartis, tungisid, pidid, püüdis, leidis, pesid, vaatasin, tegid, kandis, võttis, süütas, hoidis, puri e. pures.

Võti harjutusele nr. 53: saanud, olnud, või- delnud, kahelnud, lõppenud, saavutanud, jäänud, rutanud, lasknud, näinud, sattunud, rabelnud

(mitte rabelenud), mütanud, pidanud, pääsenud, söönud, korranud, osanud, saatnud, tahtnud, riietanud, hüpanud, supelnud, võimaldanud.

Täitke ülesanded harjutustes nr. 54 ja 55.

Kirjandus. „Eesti nüüdislüürikast“ lhk. 21 leiata Teile juba tuttava E. Enno laulu „Võiks otsast alata.“ Lugege seda luuletist tähelepanguga kujutledes esitatud pilte. Te satute külaellu aastat 30 tagasi, kus naised õhtul väga kaua ketrasid (meenutage ka A. H. Tammsaare „Tõest ja õigusest“ I öised ketramised).

Pange tähele, kuidas *onomatopoeetiline* (= hääli järeleaimav) sõna *vuriseb* aitab elustada pilti. Kujutlege seda pikka, pikka talveõhtut ühetoonilises vurinas, mida saadab tasane laul.

Süvenege värssi *see ujub kui kuldne lõng läbi öö*. Te leiata iseäraliku võrdluse, millest järgneb, et *kuldne lõng ujub*. See võrdlus ei põhjene reaalsel alusel. Te võite ta aga seletada: tasane laul *hõljub* toas vaikselt, *ujub* nagu; *lõnga* kedratakse sel momendil, nii on lõng luuletajal silmade ees; kuld *kiirgab*, erineb silmapaistvalt ümbrusest, nii ka laul *kuldse lõngana* ühetoonilisest vurinast.

Edasi hargneb terve mõttekäik *lõnga* najal. Lõng saab *sümboolse* (= võrdkujulise) tähenduse: *elu* on ka nagu lõng. — Elus esineb muret ja rõõmu, nii ei tule elulõng *must* ega *valge*, vaid *hall* („Õö takkudest pool, päeva linadest

pool“), olgugi et kavatsus oli teda valgena näha. — Nüüd tahaks selle elu uuesti läbi elada *kuld-
mõtete lõngadest ja õnne õndsusest*. Võiks aga
otsast alata!

Olles nii süvenenud luuletise sisulisse külge, katsuge leida õige toon lugemiseks. Õhtu vaikuses mõjuks vale toon pahasti, dissonantsina (= ebakõlana, kõla rikkuvana).

Luuletise keel langeb kokku kirjakeelega. Lahkumineku on: *südame pro südamesse, olivad pro olid*.

2. Matemaatika.

Teil tuleb sel korral töötada läbi NI § 62 ja § 63 ja RI lk 138—142 (ül. 16 kaasa arvatud), lõpetades seega I kl. geomeetria kursuse ning tutvunedes ühe uue olenevuse liigiga.

NI § 62. Kui tahate jagada ringjoone või ringi näiteks 7 võrdseks osaks, siis võtate sirkli ilma pliiatsita (kahe terava otsaga), avate ta silmamõõdu järgi ja „sammute“ mööda ringjoont, kuid vajutate sirkliotsad õrnalt paberile; kui 7-da sammu lõpp satub esimese sammu algusesse, siis oletegi nõutava jagamise teostanud; kui see ei leia aset (see juhtub väga harva esimesel katsel), siis tuleb sammu pikendada või lühendada, s. o. tuleb sirkli avaust suurendada

või vähendada ja proovida uuesti jne. kuni saavutate nõutava. Sel korral kujutab sirkli avaus sirglõiku, mille mahutate kõõluna ringi; on jagamine õnnestunud, siis on Teil ringi asetatud 7 võrdset kõõlu. Mis annab Teile õiguse pidada ka ringjoont jagatuks 7-ks võrdseks osaks? Kuidas sel korral saavutada ka ringi jagamist 7-ks võrdseks osaks? Kuidas nimetatakse ringjoone osa? Mis on sektor? Mis on segment?

Ül. 137 küsimust tuleb mõista nõnda: kuidas saab joonestada näiteks korrapärane 12-nurk, kui on joonestatud korrapärane 6-nurk, või kuidas saab joonestada korrapärane 18-nurk, kui on joonestatud korrapärane 9-nurk?

§ 63. Selle paragrahvi 5. reas on trükiviga. Missugune sõna peaks seisma sõna „tipu“ asemel?

Kui joonisel on sümmeetria keskkohal, siis nimetatakse sümmeetriat ennast tsentraalseks sümmeetriaks. Võrrelge rööpküliku, ruudu korrapärase kuusnurga ja ringi tsentraalset sümmeetriat! Mitu korda keskkoha ümber pöörlev kujund katab iseennast täispöörde vältel? Mis tähendus võiks olla väljendistel kahekordne, kolmekordne, neljakordne, kuuekordne, n-kordne tsentraalne sümmeetria?

R I, harjutus XXV. Seekordsed ülesanded

seavad Teid uue olenevuse tüübi ette, mille matemaatiliseks väljendiseks on valem

$$y = ax + b,$$

kus x on põhimuutuja (ka argumendiks nimetatud), y on x -st olenev suurus (funktsioon), a ja b on tuntud igal üksikul juhul kui muutumatud kordajad.

Ül. № 9 soovitan lahendada nõnda: koostage endale tabel lahtritega: 1) harjutise ja ülesande number, 2) esinevad muutuja ja nende tähendus, 3) side muutujate vahel (valem), 4) argument, 5) funktsioon, 6) olenevuse liik, 7) arvuliste kordajate tähendus, 8) olenevuse tabel, 9) olenevuse graafiline kujutis, 10) arvuliste kordajate tähendus graafilises kujutises, 11) argumenti muutumise piirkond, 12) interpolatsiooni iseärasused. Joonestage tabel eraldi kirjutuspaberil lehele, 9-sse lahtrisse kleepige riba mm-paberit või üksikud pisikesed joonised mm-paberil, kus mõõtkavaks on $1 \text{ mm} = 1$ ja täidetult saatke tabel mulle kontrolliks.

3. Loodusteadus.

Jätkame vaaatlusi lehest.

Moondunud lehed.

1. Kasvutingimuste mõjul moondunud. Suurt mõju lehe väliskujule avaldab pinnase

niiskusehulk. Taim võtab maa seest juurtega toiteaineid. Need on lahustunud pinnase niiskuses. Lahus tõuseb lehtedesse; lehtedest aurab vesi välja, kuna toiteained lähevad toidu valmistamiseks. Kui pinnases niiskust palju, siis võib ka taimel seda palju välja aurata, kui seda on aga vähe, on väljaaurava vee hulk ka väike. Sellekohaselt on arenenud ka taimede lehed.

Niiskemaataimedel on lehed suured ja õrnad, neist aurab vett palju välja, näit. varsakabi, konnarohi.

Kuivamaataimedel on lehed arenenud mitmeti, aga kõik selles suunas, et vett auraks välja vähem. Nõnda on ühel osal lehed kitsad, näit. merikann, nurmenelk. Teisel osal on lehed kaetud karvakestega, näit. kassikäpp, hõbemaran, karvakesed kaitsevad lehepinda liigse soojenemise eest ja nende vahel hoidub kaua niiskusest küllastunud õhk; kolmandal osal on lehed kattunud paksu marrasknahaga, nii pohl, kanarbik. Ka paks marrasknahk kaitseb liigse soojuse eest. Neljandal osal on lehed paksud, näiteks kukehari, paksude lehtede sisse kogub taim niiskust ja tarvitab seda kuival ajal.

2. Asukoha mõjul varrel moondunud. Asukoha järele varrel jaotatakse lehed kolme ossa: a. õite lähedal olevaid lehti nim. kõrg-

lehtedeks, b. harilikult lehtedeks nimetatavad on pärislehed ja d. juurikalja mõnel taimel varre alusel kasvavaid lehti nim. alalehtedeks. Kõrglehed on harilikult väikesed ja kujult lihtsad — näit. joon. 79. Pärislehtede vaatlust oleme seni toimetanud mitmelt seisukohalt. Alalehed on enamasti nahksed. Alalehtede moodustis on ka sibul; ta koosneb üksteist katvatest lehtedest, nendesse on kogunenud toidutagavara. Lehed kinnituvad sibula alumise osa, n. n. sibulakanna külge; lehtede vahel on pungad, ühest areneb kasvamisel vars, teistest uued sibulad.

3. Erilise toitmiseviisi mõjul moondunud. Mõned taimed tarvitavad toiduks putukaid, neid nim. putukasõõjateks; putukaid püüavad nad sellekohaselt arenenud lehtedega. Näiteks:

a. **Huulhein** — kasvab rabades; tal asuvad lehtedel karvakesed, need on väga tundelikud: kui väike putukas satub lehele, koolduvad karvakesed ta ümber; nad sõõrutavad endast välja vedelikku, mis lahustab putuka elulised osad; leht imeb lahuse endasse.

b. **Võipätakas** — kasvab niisketel maa-
del; ta lehed on kaetud paksu limaga; sellesse jäävad kinni putukad, mille seedib ära lehest eralduv vedelik.

d. **Vesihernes** — joon. 81 — kasvab tiikides, järvedes. Ta varrel kasvab palju lehtedest arenenud põiekesi — hersed — joon 82. Nendesse ronivad putukad, ja hersed eralduvad vedelik seedib nad ära.

4. **Eriliste ülesannete mõjul moondunud.** Hernel nägime, et lehekestest on tekkinud kõitrad; nende abil tõuseb vars tugevate najal üles; sarnaselt on tekkinud kõitrad teistel liblikõielistel, nagu seahernes, hiirehernes j. t.

Kukerpüü on astlad, nende kaenlas kasvavad pungad; see näitab, et astlad on arenenud lehtedest, sest ainult lehtede kaenlas tekivad pungad. Astlad on taimede kaitseks.

Lehtede asetus varrel.

1. **Vahelduv asetus.** Suuremal osal taimedest kasvavad lehed üksikult, igaüks isekõrgusel; säärast asetust nim. **vahelduvaks**.

2. **Vastakune asetus.** Kui ühest sõlmest kasvab välja kaks lehte ja need asetuvad teineteisel pool vart, siis nim. lehte asetust **vastakuseks**, näiteks sirelil, nõgesel.

3. **Männaseline asetus** on siis, kui ühest sõlmest kasvab välja mitu lehte, näit. madaral.

4. **Juurmisteks** nim. lehti siis, kui nad kasvavad koos juure lähedal õige lühikesel varrel, näit. nurmenukul, võilillel.

Karvad.

Mitme taime lehed ja varred on kaetud karvadega. Mispärast või kuidas on nad arenenud just nendele taimedele, pole teada. Vaadeldes loodust, võib tähele panna, et mõnel puhul on taimel karvadest kusu. Nõnda nägime, et kuivamaataimedel kaitsevad nad lehti liigse veeauramise eest; karedad karvakesed, nagu lõõsilmal, imikal ja teistel, on nad kaitseks putukate ja röövikute vastu.

Kaitsevahendina on karvakestel suurem tähtsus, kui nad sisaldavad mürki, nagu nõgesel — joon. 83; karvakese ots tungib looma nahasse, mürk valgub haavasse ja kutsub esile paistetuse; neid karvakesi nim. kō r v e k a r v a k e s t e k s.

Mõnel taimel on karvad puitunud, nad on muutunud ogadeks, näiteks kibuvitsal.

Puitunud karvakesi ei pea vahetama astlatega. Esimesed tulevad murdes kergesti lahti, sest nad on koore väliskihist tekkinud; astlad on aga välja kasvanud sügavamatest kudedest — näit. türnpuul, kukerpuul.

4. Ajalugu.

Kui mõnel „Kodukeskkooli“ õpilasel on aega ja huvi eriti ajaloo vastu või soovib ta mõnesse „Vana-aja“ küsimusse põhjalikumalt

süveneda, siis neile peale juhtnööriks võetud J. Adamsoni „Vana-aja“ nimetan veel rea teisi õppe- ja käsiraamatuid ning uurimusi „Vana-aja“ piirides, millised „Kodukeskkooli“ õpilastele on ehk kättesaadavad ühe või teise lähedalasuva raamatukogu kaudu.

Eestikeelsed õpperaamatud.

E. Asson — Üldine ajalugu. Vana-aeg. Tartu, 1931.

P. Hinnov — Üldajalugu keskkoolidele. Vana-aeg. Tartu, 1931.

N. Kann — Üldine ajalugu I-III vihk. Tln., 1930.

K. O. Lindequist — Üldine ajalugu I osa. Tartu, 1911.

Teaduslikud ja populaarteaduslikud raamatud eesti keeles.

J. Adamson — Majandusteadus I ja II osa. Tartu, 1926.

M. Aul — Vana Idamaa. Tartu, 1924.

W. Boelsche (Bölsche) — Algaja inimene. Tln.

„ Inimese põlvenemine. Tartu, 1913.

„ Uus I Moosese raamat Tartu, 1909.

W. Bousset — Jeesuse elu ja õpetus. Tartu, 1932.

H. Bergner — Lühike kunsti ajalugu I osa. Tln. 1925.

K. Einbund — Õiguslik riik. Tartu, 1918.

M. J. Eisen — Kreeka vägimehed.

Farrar — Jeesuse maapealne elu. Tln., 1902.

- G. Frenssen* — Jeesuse elulugu uuemate uuri-
muste põhjal.
- J. Frey* — Maa, kus Jeesus elas. Riias, 1897.
- G. Flaubert* — Salambo. Tartu, 1928.
- G. Ferrero* — Vana-maailma hukkumine. Tar-
tu. 1932.
- F. Gansberg* — Kuidas inimesed vanasti ela-
sid. Tartu 1929.
- A. V. Grube* — Ajalugu elulugudes, I jagu.
Tartu, 1881.
- „ Rooma vanem ajalugu. Tal-
lin, 1920.
- Gardenhire* — Risti valgus.
- A. Heraklides* — Teadusline Piibli sõnaraa-
mat. Tln., 1911.
- K. A. Hermann* — Sumeri-akkadlased. Tar-
tu, 1896.
- Homerus* — Ilias (G. Schwabe ü.j.). Tln, 1923.
- „ Odüsseia „ „ Tln, 1923.
- J. Jensen* — Jääliustik. Tartu 1927.
- N. Karōschev* — Majandusteaduslised kõned.
Tartu.
- K. Kautsky* — Loomusund ja ühiselu loomade
ja inimeste juures. Tartu.
- Kunstiajaloo oskussõnastik* — Tartu, 1927.
- P. Lafargue* — Ajalooline idealism ja ma-
terialism. Tln, 1909.
- A. Laury* — Eestlased. Inimsoo ürgisad ja
ürgaja keel. Pärnu 1926.

- Lippert* — Kultuura ajalugu I — II.
- A. Malver* — Teadus ja usk. Valgas, 1914.
- G. Maspero* — Vana Egiptus. Tln, 1920.
- Fr. Oehninger* — Suur ristikoguduse ajalugu. Tallinn, 1908.
- J. Paulus* — Keiser Nero ja Rooma põlemine.
- G. V. Plehanov* — Usk. Peeterburis, 1910.
- H. B. Rahamägi* — Sotsialism ja ristiusk. Tallinn, 1921.
- A. Rambaud* — Caesari sõrmus. Tln. 1924.
- K. Rammul* — Ihu ja hing. Tartu 1922.
- G. Schalk* — Rooma muinaskangelased. Tallinn, 1922.
- J. Schneider ja J. Andrä* — Kreeka muinaskangelased.
- G. Scherschenevitsch* — Riik ja õigus. Tln. 1922.
- „ Ühiskonnateadus I—II. Tallinn, 1921/22.
- T. Strauss* — Kristuse imeteod teaduse avastuse valguses. Tallinn, 1908.
- „ Vana ja uus usk. Tln, 1908.
- A. M. Tallgren* — Euroopa muinasaeg. Tartu 1927.
- E. Tennmann* — Kirik arenemiskäigul I. Tallinn, 1920.
- „ Mooses ja prohvetid. Tartu, 1921.
- M. Termann* — Usk ja klassilised vastolud. Tln.
- Valdo Viro* — Ürginimene. Tartu 1925.

H. Vestergaard — Rahvamajandusteadus peajoontes. Tln. 1910.

S. A. Žebelev — Aleksander Suur. Tartu 1929.

Th. Zielinski — Vana-Greeka usk. Tln. 1924.

Sama — Vana-kreeka kirjandus I—II. Tartu 1926/27.

Periodilistest väljaannetest Eesti keeles väärub tõsist tähelepanu Tartus ilmuv „Ajalooline Ajakiri“, mille veergudel valgustatakse aeg-ajalt ka „Vana-aja“ probleeme. Näiteks: *T. Baumann* — Kreeka kultuuri universalism.

Aj. Ajakiri 1922, lk 6—13.

Sama — Papüroloogia antiikajaloo abiteadusena. Aj. Aj. 1923, lk 92—98.

A. Pridik — Kes olid ilmaajaloo vanimad meresõitjad. Aj. Aj. 1927, lk 11—26, 80—90.

A. Koort — Ajaloolisest teadvusest. Aj. Aj. 1929, lk 177—186.

5. Saksakeel.

Lb. Nr. 114. Das weiße Roß.

I W. der Domherr — peakiriku nõukogu liikme aunimi; es fehlte ihm an nichts — ta ei tundnud puudust; alles mögliche — kõik võimalik, mõeldav; in Wirklichkeit — tõelikkuses, tõepoolest; der Sarg, die Särge — puusärk;

feierlich — pühalik; sich trösten — lohumata; der Totengräber — hauakaevaja; hinabsteigen — alla minema; aufbrechen — lahtimurdma; der Schein — paiste; er bekam sie nicht von den Fingern — ta ei saanud neid sõrmedest ära võtta; sie schlägt die Augen auf — ta teeb silmad lahti; eine furchtbare Angst — kange hirm; packen — haarama; inzwischen — vaheajal; matt — jõuetu; gab es damals noch nicht — sel ajal ei olnud veel; stürzen — tormama, ruttama; berichten — teatama; ebensowenig wie mein Schimmel heraufkommen wird = ebenso wie mein Schimmel nicht heraufkommen wird; das Andenken — mälestus, die Begebenheit — sündmus, juhtumine; anbringen — paikaseadma; die Spitze — ots.

II. 1. Stellen Sie Fragen zur gelesenen Geschichte. 2. Beantworten Sie folgende Fragen:

Wann lebte der Domherr Heinrich von Asseburg? Wo lebte er? Wie lebte er? Mit wem hatte er sich verheiratet? Wer besuchte ihn oft in seinem hübschen Hause? Was geschah eines Tages? Konnten die Ärzte der Frau nicht helfen? Wie lag sie eines Tages in ihrem Bett? War sie wirklich tot oder sah es nur so aus? Wie nennt man das, wenn ein Mensch tot zu sein scheint, aber in Wirklichkeit

nicht tot ist? Was tat man nun mit der schein-
toten Frau? Wann wurde sie begraben? Wie
war das Begräbnis? Wer war besonders traurig
über den Tod der Frau? Worüber konnte er
sich gar nicht trösten? Wo begrub man damals
die vornehmen Leute? Was war unter dem
steinernen Kirchenfußboden? Wie nennt man
ein Gewölbe, in welches Särge mit Toten
gestellt werden? Wo hatte Heinrich von
Asseburg eine Gruft? Was tat man, nachdem
man den Sarg in die Gruft hinabgelassen hatte?
Wohin gingen alle dann? Was wußte der
Totengräber? Was dachte er? Wohin stieg er
in der nächsten Nacht? Was hatte er
mitgenommen? Was tat er da unten in der
Gruft? Was wollte der Totengräber zuerst tun,
nachdem er den Sarg aufgebrochen hatte? Warum
konnte er ihr die Ringe nicht von den Fingern
ziehen? Was tat er, da er die Ringe nicht von
den Fingern bekam? Was geschah, als er das
Messer kaum angesetzt hatte? Was kam nun
über den Totengräber? Was dachte er? Was
tat er? Was war inzwischen mit der Toten
geschehen? Wie wurde sie beinah, als sie
sah, daß sie in einem Sarge war? Wovon
versuchte sie sich loszumachen? Was machte
sie dann? Wohin stieg sie? Was dachte sie?
Was tat ihr gut? Wohin wankte sie? Gab es
damals auch schon Türglocken? Womit klopfte

sie gegen die Haustür? Warum mußte sie lange klopfen? Wer kam endlich? Was tat der Diener, als er seine tote Herrin in ihren Totenkleidern vor sich sah? Was berichtete er seinem Herrn? Was antwortete ihm der Herr? Was hörten sie plötzlich unten? Wer kam die breite Treppe herauf? Wohin ging der Schimmel? Wohin rannte der Domherr nun? Was ließ der Domherr zum Andenken an diese Begebenheit in dem Bodenfenster anbringen? Was geschah bei der Zerstörung von Magdeburg? Was ließ der Bauherr auf dem Giebel des Hauses aufstellen, als das Haus wieder aufgebaut wurde? Wie heißt dieses Haus?

Lb. Nr. 122. Zu spät.

I W. begießen — *kastma*; laden — *võõrsile kutsuma*; erscheinen, erschien, erschienen — *ilmuma*; das Leid — *valu, kurbus*; treffen, traf, getroffen — *tabama*.

II Grammatika *kordamine*.

Vastake järgmistele küsimustele. (Vastusele tuleb juurde lisada näide.) 1. Missugune on *tegusõna* (verbi) *lõpp* Infinitiv'is? 2. Kuidas tuleb *leida* verbi tüvi? 3. Mis tähendab eesti keeles: Präsens, Imperfekt, Imperativ, Perfekt, Plusquamperfekt, Futurum, Partizip des Präsens, Partizip des Perfekts, Aktiv, Passiv? 4. Missuguseid verbi vorme nimetatakse verbi *peavormideks* (*algvormideks* — Hauptformen)?

5. Mis nimetatakse nõrgaks pööratuseks (schwache Konjugation)? 6. Mis on kõva pööratus (starke Konjugation)? 7. Kuidas pööratakse Präsens'is kõva pööratuse verbid „a“ tüvega? 8. Kuidas kõvad verbid „e“ tüvega? 9. Kuidas pööratakse Imperativ'is kõva pööratuse verbid „a“ tüvega? 10. Kuidas kõvad verbid „e“ tüvega? 11. Missugused verbid nimetatakse abiaegsõnadeks (abiverbideks)? 12. Missugused vormid moodustatakse „haben“i abil? 13. Missugused „sein“i abil? 14. Missugused „werden“i abil?

Sch. 1. Tegusõna lõpp Infinitiv'is on — en (harva — n), näit.: *laufen* (*handeln, sein, tun*). 2. -en (-n) Infinitiv'ist ära võttes: *schreib-, (handeln, tu-)*. Präsens — olevik: *ich frage, du fragst* u.s.w. Imperfekt — lihtminevik: *ich fragte, du fragtest* u.s.w. Perfekt — täisminevik: *ich habe gesagt* u.s.w., *ich bin gefahren* u.s.w. Plusquamperfekt — enneminevik: *ich hatte gefragt* u.s.w., *ich war gefallen* u.s.w. Futurum — tulevik: *ich werde kommen* u.s.w. Partizip des Präsens — oleviku kesksõna: *laufend*. Partizip des Perfekts — mineviku kesksõna: *gefragt* — *küsinud, küsitud, gerufen* — *hüüdnud, hüütud*. Aktiv — tegewik: *ich schlage*. Passiv — tehtavik: *ich werde ge-*

schlagen — mind lüüakse. 4. Infinitiv, Imperfekt, Partizip des Perfekts: suchen, suchte, gesucht. 5. Nõrgal pööratusel on Imperfekt: lõpp -te (tüvele juurde lisatud): sag-te; Partizip des Perfekt: eelsilp ge- ja lõpp -t (tüvele juurde lisatud): ge-sag-t. 6. Kõva pööratuse Imperfekt: verbi tüvi muutunud tüvevokaaliga: sprech-en — sprach-; Partizip des Perfekts: eelsilp ge, lõpp -en ja tüvevokaal muutunud või muutumata: sprechen — gesprochen, tragen — ge-trag-en. 7. a-tüvega kõva pööratuse verbid saavad 2. ja 3. ainsuse pöördes „Umlaut“ — ä: ich trage, du trägst, er trägt, wir tragen, ihr tragt, sie tragen. 8. e-tüvega kõva pööratuse verbidel muutub 2. ja 3. ainsuse pöördes e — i(e)-ks: ich sehe, du siehst, er sieht u.s.w., ich gebe, du gibst, er gibt. 9. a-tüvega kõva pööratusega verbidel Imperativ'is tüvi ei muutu: frage, fragt, fragen Sie! 10. e-tüvega kõva pööratuse verbidel Imperativ'is muutub ainsuses e i(e)-ks ja kaob lõpp e: sieh, seht, sehen Sie! Gib, gebt, gehen Sie. 11. Abiaegsõnadeks nimetatakse: haben, sein, werden. 12. „Haben“i abil moodustatakse suurema osa verbide Perfekt ja Plusquamperfekt: ich habe gelobt, ich habe geschlafen. 13. Sein'i abil moodustuvad Perfekti ja Plusquamperfekti sihitumad verbid, mis liikumist

ühel kohal teise ehk seisukorra muutumist tähendavad: ich bin gelaufen, er ist gestorben. 14. Werden'i abil moodustatakse a) Futurum: ich werde rufen, b) Passiv: ich werde gerufen.

6. Maateadus.

Kesk- ehk ekvatoriaal- Aafrika jaguneb kaheks suureks alaks: 1) Kongo nõoks, kuhu juurde tuleb ka arvata Alam-Guinea rannik ja 2) Ida-Aafrika kiltmaaks.

Kongo nõgu võtab enda alla Kesk-Aafrika läänepoolse osa. Pinnaehituselt kujutab ta kiltmaad, mis äärtelt kõrgem ja keskelt kausilaadi nõgus. Alam-Guinea rannik on agamägine. Kliima on Kongo nõos troopiliselt palav, kuid niiske ja ebatervislik. Suured sademete veed kogub kokku ainus hiidjõgi Kongo oma arvukate lisajõgedega ja saadab nad Atlandi ookeani. Taimkate on ülilopsakas. Pea tervet ala katavad troopika ürgmetsad, ainult äärealadel leidub ka savanne. Kallomastik on ürgmetsades mitmekesine, kuid mitte nii arvurikas kui savannides.

Rahvastik koosneb arvurikastest bantuneeprite suguharudest, millede vahel esineb ka vähesel arvul kääbusrahvaid. Elanikkude kultuuriline tase on madal. Nende tähtsamad tegevusalad on põllundus, kalastus ja küttimine. Eurooplaste poolt on siia asu-

tatud ka troopikataimede istandikke ja toodeldakse maavarasid, eriti vaske.

Poliitiliselt kuulub Kongo nõo suurem osa Belgiale, Alam-Guinea ranniku põhjaosa Prantsusmaale ja lõunaosa Portugallile.

Ida-Aafrika kiltmaa võtab enda alla Kongo nõo ja India ookeani vahelise ala. Keskmiselt on ta 1000 m. kõrge ja lõhestatud suurte alan-gute (graabenitega) ja murrangjoontega. Tähtsamad neist on Kesk- ja Ida-Aafrika alang, millede sügavamaid nõgusid täidavad suured järved. Kiltmaal asuvad kõrged mäed (kuni 6000 m), suuremalt osalt vulkaanid.

Kliima on kiltmaal küll troopiline, kuid kõrge asendi tõttu jahedam ja tervislikum kui Kongo jõgikonnas. Valitsev taimestuvorm on siin savann, mis loomaderikas.

Elanikeks on põhjaosas tamidi tõugu rahvad, lõunas neegrid. Tulualadeks on põllundus ja karjandus ning eurooplastel istandusmajandus.

Poliitiliselt kuulub suurem osa Inglismaale, kuna lõunas on Portugali asumaa.

Vastutav toimetaja: K. A. Herman.

Väljaandja: Eesti Hariduse Sõprade Selts

Firma J. Ratassepp'a trükk, Tallinnas.

